

КОЛПАКОВ В. К.,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри конституційного
та адміністративного права,
(Запорізький національний університет)

КУРІННИЙ Є. В.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного
та адміністративного права,
(Запорізький національний університет)

ТИТАРЕНКО М. В.,

PhD,
доцент кафедри конституційного
та адміністративного права,
(Запорізький національний університет)

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.3.2.90>

ЦИФРОВА КУЛЬТУРА ЯК ЕЛЕМЕНТ ЦИФРОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

У статті досліджено природу та особливості цифрової культури як соціологічного та правового чинника формування сучасного інформаційного суспільства. Особливу увагу присвячено дослідженню наукових підходів до визначення місця цифрової культури в політиці держави. Здійснено системний аналіз цифрової політики та цифрової культури з огляду на її належність до складу цифрової політики, публічної політики держави.

Запропоновано власне визначення цифрової політики як сукупності управлінських рішень, що приймаються уповноваженими суб'єктами з метою досягнення єдиного суспільного блага та направленості результату на задоволення публічних інтересів у сфері цифрових технологій, цифрового розвитку, цифрової культури, цифрових прав тощо. З'ясовано, що цифрова політика реалізується через низку більш вузьких напрямів, одним із яких і є цифрова культура.

Визначено, що цифрова культура складається із таких елементів, як цифрова грамотність, інформаційна культура, цифрові права, цифрові знання, цифрові навички. З'ясовано, що не зважаючи на те, що нормативне закріплення визначення цифрової культури наразі не є повноцінним, вважаємо за потрібне формування нормативного підґрунтя для ефективного впровадження у життя рішень, які сприятимуть підвищенню її рівня.

Зроблено висновок про те, що з урахуванням наукових підходів до визначення цифрової культури є всі підстави вважати її складовою цифрової політики держави. Обґрунтовано, що додатковим аргументом на цю користь виступає наявне нормативне забезпечення, що виражається через наявність актів Кабінету Міністрів України та наявного плану заходів із розвитку цифрової грамотності. Цифрова культура відіграє надзвичайно важливе місце у системі

розвитку сучасного інформаційного суспільства та поступового входження України до цифрового світового простору.

Ключові слова: публічна політика, цифровізація, цифрова культура, цифрова грамотність, державна політика.

Kolpakov V. K., Kurinnyi Ye. V., Tytarenko M. V. Digital culture as an element of the state's digital policy

The article explores the nature and features of digital culture as a sociological and legal factor in the formation of a modern information society. Particular attention is paid to the study of scientific approaches to determining the place of digital culture in state policy. A systematic analysis of digital policy and digital culture is carried out in view of its belonging to the digital policy, public policy of the state.

The actual definition of digital policy is proposed as a set of management decisions made by authorized entities in order to achieve a public good and the direction of the result to satisfy public interests in the field of digital technologies, digital development, digital culture, digital rights, etc. It is found that digital policy is implemented through a number of narrower areas, one of which is digital culture.

It is determined that digital culture consists of such elements as digital literacy, information culture, digital rights, digital knowledge, digital skills. It was found that despite the fact that the normative consolidation of the definition of digital culture is not yet complete, we consider it necessary to form a regulatory basis for the effective implementation of decisions that will contribute to increasing its level.

The conclusion is made that, considering scientific approaches to the definition of digital culture, there is every reason to consider it a component of the state's digital policy. It is substantiated that an additional argument in this favor is the existing regulatory framework, which is expressed through the availability of acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine and the existing plan of measures for the development of digital literacy. Digital culture plays an extremely important place in the system of development of the modern information society and the gradual entry of Ukraine into the digital world space.

Key words: public policy, digitalization, digital culture, digital literacy, state policy.

Постановка проблеми. Дослідження публічної політики держави неможливе без врахування соціального складника, одним із формуючих факторів якого є цифрова культура. Дане поняття є широко застосовуваним у межах таких наук, як соціологія, антропологія, політологія. Проте, наявність передбаченого державою нормативного та інституційного механізму вказують на те, що категорія цифрової культури може бути предметом дослідження і правової науки. Більше того, вибір запропонованої тематики дослідження обумовлений цифровою трансформацією суспільного життя, публічної сфери, активним впровадженням цифрових рішень у повсякденне життя громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на те, що розгляд і дослідження цифрової культури здійснюється у межах реалізації державної цифрової політики, у якості наукового підґрунтя слід використовувати результати досліджень таких вітчизняних учених в галузі адміністративного права, як Н. Рунова, І. Погребняк, М. Стиранка, М. Хаустова, В. Цимбалюк, О. Баранов, О. Заярний, І. Сухан, М. Міхровська, О. Чечель та ін.

Не зважаючи на наявний масив наукових напрацювань у сферах електронного урядування, електронної демократії, впровадження цифровізаційних рішень, категорія цифрової культури, на наш погляд, не є достатньо дослідженою, що і обумовило вибір запропонованої теми.

Метою даної статті є визначення концептуального значення цифрової культури як елементу цифрової політики держави в сучасних умовах державотворення з урахуванням наявного нормативного підґрунтя.

Наукова новизна статті полягає у формуванні нового підходу до визначення цифрової політики в правовій площині, що позитивно вплине на подальші нормативні та інституційні зміни у означеній сфері правовідносин.

Методи дослідження. При підготовці даної роботи було використано такі методи та прийоми наукового пізнання: системний метод, метод аналізу, метод синтезу, формально-юридичний метод, метод правового порівняння. Використання означеної методологічної основи дозволило досягти позитивного результату у вигляді сформованих релевантних висновків.

Виклад основного матеріалу. Для з'ясування місця цифрової культури в системі цифрової політики держави пропонуємо розкрити зміст двох наведених ключових понять.

Що стосується цифрової політики, то слід зазначити, що в науковій площині існують різні підходи її трактування. Наприклад, Стеблина Н. О. зазначає, що «...широкому значенні цифровізація є не тільки впровадженням відповідного інструментарію в різноманітні сфери, в тому числі, в політичну. Але на сьогоднішньому етапі стає процесом постійного удосконалення інфраструктури. Це у свою чергу, трансформує систему ухвалення рішень та уможливорює появу, в тому числі непередбачувану, нових центрів ухвалення цих рішень, розбудову ними мереж із використанням слабких горизонтальних зв'язків, специфіку взаємодії політичних еліт та соціуму всередині леожава та на глобальному півні. Цифровізація в цьому широкому значенні призводить до формування політики нового типу. Цю політику здійснюють цифрові політичні суб'єкти, які розбудовують мережі, використовуючи мікроевнески користувачів, та конкурують за увагу фрагментованих політичним ресурсом. У цих процесах традиційні інституції поступово втрачають свою ефективність, а сам політичний процес конструюється із низки політичних проєктів, що передбачають миттєве створення тематичної аудиторії через мобілізацію низки мереж для тиску на ухвалення рішень» [1, с. 39].

Натомість Хаустова М. Г. розглядає цифрову політику через призму управлінських рішень і впровадження цифрових реформ, зазначаючи, що «Цифрову політику визначають як процес упорядкування політичного дискурсу під впливом цифрового поля, що визначає способи використання цифрової інфраструктури. Цю політику здійснюють цифрові політичні суб'єкти, використовуючи потенціал фрагментованих мереж, інтегруючи їх (утворюючи спільноти із слабкими горизонтальними зв'язками) для впливу на процеси визначення та ухвалення політичних рішень. Особливості трансформації політики під впливом цифровізації необхідно визначати через цифрові політичні практики – процес перетворення/переконання смислів на текст, що у свою чергу породжує нові тексти і нові смисли» [2, с. 212].

Не погоджуючись остаточно із останнім твердженням стосовно перетворення смислів на текст, хочемо запропонувати власне бачення цифрової політики як сукупності управлінських рішень, що приймаються уповноваженими суб'єктами з метою досягнення єдиного суспільного блага та направленості результату на задоволення публічних інтересів у сфері цифрових технологій, цифрового розвитку, цифрової культури, цифрових прав тощо. Вважаємо, що цифрова політика реалізується через низку більш вузьких напрямів, одним із яких і є цифрова культура.

Дольська О. О. і Дечонг В. зазначають, що на початку ХХІ ст. сформувалися два основні підходи до розуміння цифрової культури, які знайшли своє завершення у трансгуманістичній та гуманітарній коєнціях. Перша була на піку своєї популярності у науковій спільноті до 2015 року і в ній цифрова культура розглядалася як технологічно сформована тотальність, яка визначається діджиталізацією навколишнього середовища. Особливе значення мають техніко-технологічні відкриття і, якщо дотримуватися допустимої логіки, в якій точками відліку стали техніко-технологічні відкриття, то сьогодні світ має справу з роботами над створенням штучного інтелекту, роботизацією основних сфер виробництва тощо. Друга концепція розглядає цифрову культуру, аналізуючи різні боки діяльності людини. Вона досліджує трансформації людської ідентичності за умов виникнення нових комунікативних технологій, розглядаючи особливості цифрової культури і порівнюючи їх з особливостями попередніх етапів її розвитку. Аналізує взаємозв'язок та вплив попередньої

культурної традиції на цифрову культуру; узагальнює досвід вікового та професійного різноманіття форм використання соціальних мереж; усвідомлює зв'язок Інтернету та мистецтва, політики, науки, освіти і т. і. Найважливішими проблемами в цій концепції є допустимість і межі діджиталізації людини та культури, виділення позитивних та негативних боків впливу цифрових технологій на розвиток цивілізації та людини з подальшим їхнім обговоренням [3, с. 16].

До ознак цифрової культури автори відносять:

- технологічність культури;
- створення віртуального об'єкта;
- реалізація маніпулятивного потенціалу цифрової культури;
- спрощення комунікації;
- поява штучних соціальних зв'язків тощо [3].

Очевидно серед зазначеного є як позитивні аспекти, так і вкрай негативні. Саме на мінімізацію негативних має бути направлена цифрова політика держави.

Луговський О. В. розглядає цифрову культуру через призму її соціологічного призначення, не враховуючи публічну складову, що також є цілком виправданим. Автор вважає, що «...сучасне суспільство висуває низку вимог до особистості стосовно рівня її інформаційної культури, використання нових інформаційних технологій у своїй життєдіяльності, спроможність ефективно використовувати сучасну комп'ютерну техніку та інформаційні технології. У наш час це можна віднести до рівня із навичками людини ходити і розмовляти, так як уявити сучасне життя без інновацій неможливо. Саме тому цифрова культура, яка органічно поєднує в собі культуру мислення й мовлення, культуру комунікацій, культуру організації праці, культуру роботи з інформацією у всіх її виявах є невід'ємним атрибутом сучасного світу» [4, с. 221–222].

Яценко О. Д. вважає, що «Концепція цифрової культури визначає набір цінностей, практик та очікувань щодо формату людської взаємодії в сучасному Інтернет-суспільстві. Прогнози цифрової культури описують не тільки специфіку інтернет-середовища, але загальний контекст соціального життя. Діапазон інтерпретації цифрової культури варіюється між двома полюсами: від визнання цифрових технологій як способу представлення бібліотек, музеїв, історичних пам'яток тощо до концепцій цифрової культури як нової соціально-антропологічної реальності, зміст якої не обмежується ІКТ. Культура як явище означає смислову єдність людської діяльності, прагнення формувати соціальне життя відповідно до ідеалів та цінностей, рух від існуючого до обов'язкового, від реального до потенційного, а цифрова культура є адекватною відповіддю на вимоги та виклики час» [5].

Головко О. М. розглядає цифрову культуру у порівнянні із змістом поняття інформаційної культури, аналізуючи при цьому наявний масив нормативного забезпечення. Так, на думку автора, «Взаємозв'язок інформаційної та цифрової культури є очевидним, а компетенції, що вони передбачають, дають можливість реалізовувати право на (цифрову) інформацію, право на доступ до Інтернету, право на (цифрову) освіту тощо. Інформаційні та цифрові права співвідносяться як ціле і частина, що зумовлює певну плутанину в правовому полі. Наразі більшість цифрових прав є похідними від інформаційних та відображають сутність реалізації тих компетенцій, що має людина з високим рівнем інформаційної культури. Однак, епоха цифрових трансформацій спричинює формування нового наукового дискурсу, який веде до думки про появу нових прав, таких як право на використання віртуальної реальності, право на доступ до Інтернет (право на цифровий доступ), право на доступ до цифрових знань та цифрової освіти тощо» [6, с. 43].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації» від 3 березня 2021 р. № 167-р передбачено основні проблеми з питань розвитку цифрових компетентностей, які потребують розв'язання в рамках цієї Концепції. Так, до таких проблем відносяться відсутність:

- правового регулювання питань розвитку цифрових компетентностей;

- системи та опису цифрової компетентності (рамки цифрової компетентності), а також вимог до рівнів володіння цифровими навичками та цифровими компетентностями різних категорій працівників;

- єдиних підходів до визначення цифрових компетентностей у професійних стандартах та єдиних вимог до освітніх програм з розвитку інформаційно-цифрової компетентності фахівців різних професій;

- єдиних вимог до цифрових компетентностей в системі освіти;

- вимог до цифрової компетентності в професійних стандартах;

- системи індикаторів для моніторингу стану розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей;

- координації дій на рівні органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування під час реалізації державної політики у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей;

- системи сертифікації рівня цифрових компетентностей [7].

Таким чином, цифрова культура не визначена як категорія в межах нормативного забезпечення.

Разом з тим, Концепцією передбачено, що її реалізація дасть змогу:

- прискорити процеси цифрової трансформації в Україні;

- суттєво підвищити рівень цифрових навичок та цифрових компетентностей в суспільстві, а також рівень конкурентоспроможності держави та якості людського капіталу;

- підвищити конкурентоспроможність працівників шляхом оволодіння новими цифровими навичками та цифровими компетентностями;

- підвищити рівень доступності до державних послуг для громадян похилого віку, осіб з інвалідністю, малозабезпечених сімей, інших вразливих груп населення;

- суттєво зменшити ризики виникнення небезпек під час користування Інтернетом;

- запровадити правове регулювання з питань формування державної політики у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей громадян;

- розробити комплексні зміни до законодавства, що забезпечить визначення цифрової освіти, цифрових навичок та цифрових компетентностей у сферах суспільного життя;

- визначити систему та опис складових цифрової компетентності (рамки цифрової компетентності), а також вимог до рівня володіння цифровими навичками та цифровими компетентностями різних категорій працівників, зокрема в професійних стандартах;

- забезпечити координацію дій на рівні органів виконавчої влади з питань розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей;

- створити індикатори для моніторингу стану розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей [7].

Висновки. Таким чином, з урахуванням наукових підходів до визначення цифрової культури є всі підстави вважати її складовою цифрової політики держави. Додатковим аргументом на цю користь виступає наявне нормативне забезпечення, що виражається через наявність актів Кабінету Міністрів України та наявного плану заходів із розвитку цифрової грамотності. Цифрова культура відіграє надзвичайно важливе місце у системі розвитку сучасного інформаційного суспільства та поступового входження України до цифрового світового простору.

Список використаних джерел:

1. Стеблина Н. О. Цифровізація державної політики як дискурс сучасності: дисертація на здобуття... д.ю.н. : 23.00.02. Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2021. 497 с.

2. Хаустова М. Г. Державна політика в умовах цифровізації суспільства. Міжнародний досвід реалізації програм та стратегії цифровізації. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. С. 209–216. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.02.40>

3. Ванг Д., Дольська О. О. Цифрова культура: особливості та її основні характеристики. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2023. Вип. 41. С. 15–21. <https://doi.org/10.32782/apfs.v041.2023.3>
4. Луговський О. В. Цифрова культура і її невід’ємне місце в сучасному інформаційному суспільстві. *Філософські обрії*. 2019. № 42. С. 219–223.
5. Яценко О. Д. Цифрова культура: шляхи концептуалізації. *Культурологічний альманах*. 2022. № 2. С. 48–50. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2022.2.14>
6. Головка О. М. Цифрова культура та інформаційна культура: права людини в епоху цифрових трансформацій. *Інформація і право*. 2019. № 4(31). С. 37–44.
7. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації» від 3 березня 2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-p#Text>

